

Huvudman
kommunen@ystad.se

2019-01-25

Dnr 400-2017:10219

Rektor
ewa.osterlind@ystad.se

Beslut

efter kvalitetsgranskning av studie- och
yrkesvägledningen på gymnasiala
yrkesprogram vid Ystad Gymnasium i Ystad
kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av studie- och yrkesvägledningen på gymnasiala yrkesprogram. Syftet är att granska huruvida eleverna får en studie- och yrkesvägledning som utgår från deras behov och förmår vidga deras perspektiv på sin studie- och yrkesvalsprocess.

De övergripande frågeställningarna är:

- 1. I vilken utsträckning tar rektor och personal ansvar för att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen?*
- 2. I vilken utsträckning utgår studie- och yrkesvägledningen från elevernas behov för att bilda en helhet för eleven och stödja dennes studie- och yrkesvalsprocess?*
- 3. I vilken utsträckning ges eleverna allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund?*
- 4. I vilken utsträckning tar huvudmannen ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten?*

Granskningen genomförs i 28 utvalda verksamheter och i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Ystad Gymnasium med Ystad kommun som huvudman ingår i denna granskning. När alla beslut är fattade i granskningen redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionen besökte Ystad Gymnasium den 15 och 16 november 2018. Det program som granskades var vård- och omsorgsprogrammet. Besöket genomfördes av Katrin Söderlind och Mikael Yousefi. Intervjuer med elever i årskurs 2, lärare, studie- och yrkesvägledare, rektor samt representanter för huvudmannen har genomförts. På Ystad Gymnasium, som helhet finns 15 nationella program och totalt 1648 elever. Det finns sex utbildade studie- och yrkesvägledare som alla arbetar heltid. Studie- och yrkesvägledarna är anställda på gymnasieförvaltningen och har rektorn som närmaste chef. Vård- och omsorgsprogrammet ingår i skolenhet 1 som är en av sex skolenheter vid Ystad Gymnasium. I rektorsområdet/sektorn finns ytterligare två nationella program.

Skolenhet 1 leds av en rektor. Vid vård- och omsorgsprogrammet studerar 84 elever, varav 62 flickor och 22 pojkar. 10 lärare undervisar på programmet.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av arbetet med studie- och yrkesvägledningen på den granskade skolenheten samt de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat inom ramen för granskningens fyra frågeställningar. I bilaga 1 redogörs för de författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

Skolinspektionens bedömning

1. Studie- och yrkesvägledning i undervisningen

Inom detta område granskas i vilken utsträckning rektor och personal tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat inom den ordinarie undervisningen.¹ Bland annat om det finns en tydliggjord arbetsfördelning, att former för samverkan finns, att arbetet följs upp i det systematiska kvalitetsarbetet och att behov av kompetensutveckling tillgodoses. Vidare granskas om undervisningen planeras och genomförs så att studie- och yrkesvägledningen ger eleverna förutsättningar att göra välgrundade studie- och yrkesval.

Granskningen visar att ansvaret för den vida² studie- och yrkesvägledningen inte i tillräcklig grad är tydliggjord för personalen. Lärare uppger i intervju att det inte finns en tydlig arbetsfördelning mellan lärare och studie- och yrkesvägledaren utöver att studie- och yrkesvägledaren har ett uppdrag att genomföra vägledningssamtal med eleverna, samtidigt som lärare har uppdrag att ge studie- och yrkesvägledning inom undervisningen i syfte att eleverna ska bli anställningsbara. I övrigt finns det ingen arbetsfördelning säger lärarna. Studie- och yrkesvägledaren uppger i intervju att den vida studie- och yrkesvägledningen inte är organiserad och tydliggjord på samma sätt som den snäva och att det inte är uttalat av rektorn vad den vida studie- och yrkesvägledningen innebär och vem som har ansvar för den. Rektor uppger i intervju att arbetsfördelningen är tydliggjord för lärarna som ingår i vård- och omsorgsprogrammets arbetslag, när det gäller den vida studie- och yrkesvägledningen, men att det inte är lika tydligt för lärare som inte tillhör vård- och omsorgsprogrammets arbetslag att de ska arbeta med studie- och

¹ I bilaga 1 redogörs kortfattat för Författningar och allmänna råd som ligger till grund för denna kvalitetsgranskning.

² Med begreppet *vid* studie- och yrkesvägledning avses all den verksamhet som bidrar till att ge elever kunskaper och färdigheter som underlag för att fatta beslut om framtida studie- och yrkesval. Studie- och yrkesvägledning i *snäv* bemärkelse är den personliga vägledning som studie- och yrkesvägledaren ger i form av vägledningssamtal, individuellt och i grupp. Skolverket (2013). *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och vägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017, s. 9.

yrkesvägledning. Rektorn säger vidare att lärarnas uppdrag inom ramen för den vida studie- och yrkesvägledningen är att vara involverade i de aktiviteter som studie- och yrkesvägledaren genomför och att lärarna integrerar studie- och yrkesvägledningen i sina kurser utifrån det centrala innehållet. Utöver detta är uppdraget för den vida studie- och yrkesvägledningen inte specificerad uppger rektorn. Studie- och yrkesvägledaren säger att det finns ett behov av att tydliggöra vad som är studie- och yrkesvägledning i lärarnas undervisning och hur det ska ingå i undervisningen och utbildningen. Även lärarna ger uttryck för att det för lärarna är viktigt att tydliggöra vad som är studie- och yrkesvägledning och vilka delar i studie- och yrkesvägledningen som ska göras av lärare respektive studie- och yrkesvägledare och att studie- och yrkesvägledning behöver bli en mer synliggjord fråga.

Granskningen visar däremot att det finns en tydlighet när det gäller den snäva delen av studie- och yrkesvägledningen som genomförs av studie- och yrkesvägledaren genom informationsinsatser gentemot eleverna enligt ett framtaget årshjul. Studie- och yrkesvägledaren finns vidare tillgänglig för enskilda samtal med elever och deltar i elevhälsans arbete med enskilda elever.

Granskningen visar vidare att det finns många exempel på inslag av studie- och yrkesvägledning i undervisningen i både yrkesämnena och i gymnasiegemensamma ämnen och rektor har inför tillsynen skickat flera exempel på lektionsplaneringar som innehåller studie- och yrkesvägledning. Eleverna ger i intervju exempel på att studie- och yrkesvägledaren besöker deras klasser, bland annat i samband med att de ska välja kurser och göra inriktningsval. Lärare och elever ger ett flertal exempel på att lärarna inom ramen för sina ämnen och kurser undervisar och ger information om yrkesutgångar kopplade till vård- och omsorgsprogrammet men även till andra yrken och studiealternativ. Vidare framkommer av intervjuer med samtliga intervjugrupper att eleverna i samband med studiebesök och i anslutning till APL-verksamheten ges möjlighet att diskutera och reflektera över sina erfarenheter och frågeställningar från praktiken.

Därutöver visar granskningen att det finns organisatoriska möjligheter för samverkan mellan lärare och studie- och yrkesvägledare när det gäller enskilda elevärenden inom ramen för elevhälsans arbete. Det finns också organisatoriska möjligheter för lärarna inom ramen för vård- och omsorgsprogrammet att samverka och vid vissa tillfällen finns också studie- och yrkesvägledaren med vid arbetslagets möten. Såväl lärare, rektorn och studie- och yrkesvägledaren uppger dock att den tid som finns till förfogande för samverkan inte är styrd till att behandla studie- och yrkesvägledningsfrågor.

Vidare visar granskningen att en konkret och tydlig samverkan dels mellan lärare, men också mellan lärare och studie- och yrkesvägledaren när det gäller kurser och planering och genomförande av studie- och yrkesvägledningen i undervisningen behöver utvecklas. Vidare lyfter lärare och rektor behovet av att se till att lärare som inte ingår i arbetslaget kan delta i samverkan som gäller studie- och yrkesvägledningen.

Granskningen visar också att förutsättningar för samverkan med den aktuella branschen finns genom ett uppbyggt kontaktnät med arbetsplatser och genom Vård- och omsorgsskolan. Både rektor och berörd personal uppger att den externa samverkan fungerar väl.

Granskningen visar att när det gäller personalens kompetensutveckling inom området studie- och yrkesvägledning, har studie- och yrkesvägledaren möjlighet att ta del av sådan inom ramen för de nätverk som hon ingår i. I övrigt får lärarna och studie- och yrkesvägledaren ta del av den kompetensutveckling som de själva ser att de har behov av. Rektor och lärarna säger dock att det inte finns någon särskild kompetensutveckling riktad till området studie- och yrkesvägledning som utgår från en analys av lärarnas behov. Studie- och yrkesvägledaren används inte som en tydlig resurs när det gäller lärarnas kompetensutveckling, men rektor säger att studie- och yrkesvägledarens kompetens skulle kunna användas mer och att studie- och yrkesvägledaren skulle kunna bli en tydligare del av den pedagogiska verksamheten.

Därutöver visar granskningen att skolan framförallt följer upp insatser inom ramen för den snäva studie- och yrkesvägledningen genom att studie- och yrkesvägledaren följer upp insatser inom ramen för enhetens årshjul för studie- och yrkesvägledning. Studie- och yrkesvägledaren uppger i intervju att det som är lätt att utvärdera och som hon deltar i är insatser inom ramen för den snäva studie- och yrkesvägledningen, exempelvis sker en utvärdering av den så kallade Framtidsdagen, som syftar till att eleverna ska fundera kring och formulera framtida målsättningar. Däremot sker enligt studie- och yrkesvägledaren ingen uppföljning av skolenhetens gemensamma vida studie- och yrkesvägledning, exempelvis vilka insatser eleverna har fått under sin gymnasieutbildning. Enligt rektor genomför studie- och yrkesvägledaren en uppföljning av de insatser som hon genomför enligt skolenhetens årshjul. I övrigt sker endast en uppföljning av andelen elever med yrkesexamen och vilka åtgärder som vidtagits för att elever ska kunna slutföra sina kurser. Det innebär att studie- och yrkesvägledningen som helhet inte följs upp och utvärderas. Därmed saknar rektor ett viktigt underlag för att kunna besluta om åtgärder för förbättringsarbete och utveckling, till exempel när det gäller kompetensutveckling.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektor och personal vid vård- och omsorgsprogrammet vid Ystad gymnasieskola i flera delar tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen sker kontinuerligt och integrerat i den ordinarie undervisningen. Granskningen visar att studie- och yrkesvägledning i stor omfattning är integrerad i undervisningen vid vård- och omsorgsprogrammet. Granskningen visar emellertid att formerna för personalens samverkan som gäller studie- och yrkesvägledning i ett vidare perspektiv behöver förtydligas och förstärkas i praktiken trots att förutsättningar för samverkan finns. I en sådan samverkan är det också viktigt att förtydliga uppdraget och arbetsfördelningen som gäller den vida studie- och yrkesvägledningen. En tydlig samverkan kring den vida studie- och yrkesvägledningen skapar förutsättningar för att tydliggöra uppdraget och arbetsfördelningen och att säkerställa kvaliteten samt kontinuiteten och sammanhanget i den vida studie- och yrkesvägledning som eleverna får ta del av. Ett sådant arbete säkerställer att eleverna får goda verktyg för att medvetet

kunna ta ställning till sina framtida studie- och yrkesval. Granskningen visar också att rektorn inte har tydliggjort formerna för hur studie- och yrkesvägledningen ska planeras, följas upp och utvecklas och att det saknas en analys av lärarnas eventuella behov av kompetensutveckling.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektor behöver se till att förtydliga lärarnas samverkan kring den vida studie- och yrkesvägledningen för att säkerställa en kvalitet och kontinuitet i studie- och yrkesvägledningen som kommer eleverna till del. I detta ingår också att förtydliga uppdraget och arbetsfördelningen i den vida studie- och yrkesvägledningen, att säkerställa att studie- och yrkesvägledningen följs upp och analyseras samt att analysera lärarnas eventuella behov av kompetensutveckling.

2. Anpassning av studie- och yrkesvägledningen efter elevernas behov

Inom detta område granskas i vilken utsträckning den vida studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och hur den anpassas för att stödja elevernas studie- och yrkesvalsprocess och skapa en helhet för eleverna.³ Bland annat om det på skolan finns en bild av elevernas behov av kunskap och av att få reflektera kring sin egen utveckling i förhållande till sina framtidsmål. Vidare granskas hur denna bild ligger till grund för skolans arbete inom området.

Granskningen visar att lärarna har kunskap om enskilda elevers behov av studie- och yrkesvägledning genom att de följer upp elevernas behov i mentorssamtal. Lärare och studie- och yrkesvägledaren genomför kontinuerligt mentorssamtal och att de därutöver har motiverande samtal om elevernas ambitioner och målsättningar med elever som har behov av det. Därutöver följs eleverna upp kunskapsmässigt och i samband med det kommer lärarna även in på vad eleverna vill och vad de behöver utveckla för att nå sina målsättningar. Elever uppger i intervju att lärarna tar reda på elevernas ambitioner och mål i samband med mentorssamtalen och att de inför varje ny kurs får svara på frågor om vilka ambitioner och mål de har med respektive kurs. Lärare säger i intervju att de tar reda på elevernas individuella målsättningar, men att detta inte sammanställs och tas upp i arbetslaget för beslut om insatser på gruppnivå.

³ Se fotnot 1

Granskningen visar dock att rektorn saknar en systematiserad metod för att ta reda på elevernas aggregerade behov av studie- och yrkesvägledning, även om hon följer upp elevernas behov av studie- och yrkesvägledning på individnivå för de elever som har behov. Rektorn har dock identifierat att nyanlända elever har behov av mer information om vad vård- och omsorgsprogrammet innebär.

Vidare visar granskningen att det går snabbt att uppfylla elevernas behov när det gäller det snäva perspektivet, bland annat genom att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning ofta tas upp inom ramen för elevhälsans arbete med elevärenden där rektorn och studie- och yrkesvägledaren deltar. Vidare har rektorn identifierat ett behov och beslutat att särskilt fokusera på introduktion till vård- och omsorgsprogrammet för elever med annan etnisk bakgrund. Rektorn säger att om det är flera elever som inte är motiverade att delta i arbetsplatsförlagt lärande (APL) används metoden motiverande samtal för att för eleverna förklara vikten av att genomföra APL.

Det framgår också av granskningen att studie- och yrkesvägledningen bidrar till att öka elevernas självkännet och gällande intressen, kompetenser och förmågor. Lärare uppger exempelvis i intervju att i kursen psykiatri utgör en stor del av kursinnehållet moment där eleverna får reflektera över sina förmågor kopplat till vad som behövs i ett visst yrke. Eleverna får olika exempelfall där de får diskutera vilka förmågor som är bra att ha för att arbeta med ett visst yrke. Rektorn säger i intervju att studie- och yrkesvägledningen bidrar till att öka elevernas självkännet och gällande intressen, kompetenser och förmågor genom att lärarna inom ramen för mentorskapet för samtal med eleverna om deras självkännet och gällande intressen, kompetenser och förmågor och att det i verksamheten finns ett tydligt mål om att eleverna ska göra smarta val och bli anställningsbara.

Granskningen visar att det visserligen finns ett sammanhang och kontinuitet i studie- och yrkesvägledningen, men att det inte är säkerställt att det är tydliggjort för eleverna att de får studie- och yrkesvägledning som bildar en helhet och som pågår kontinuerligt och sammanhängande under hela utbildningen. Rektorn uppger i intervju att kontinuitet och sammanhang i studie- och yrkesvägledningen skapas genom mentorsfunktionen och de kontinuerliga samtal som lärarna för med eleverna inom ramen för dessa. Enligt rektorn och lärare skapas kontinuitet och sammanhang i studie- och yrkesvägledningen genom att eleverna får arbetslivserfarenhet genom APL-verksamheten och genom att årshjulet för studie- och yrkesvägledningen tydliggör olika moment som ska genomföras under året, exempelvis återkommande studiebesök och informationstillfällen. Lärarna uppger vidare att trots att eleverna har tillgång till årshjulet så skulle det kunna tydliggöras för dem ännu mer när olika moment inom studie- och yrkesvägledningen förekommer. De säger vidare att det finns en röd tråd i studie- och yrkesvägledningen, men att de inte kan säga säkert att eleverna ser de insatser som genomförs som en helhet och att det gäller att synliggöra för eleverna vilka insatser som sker. Även studie- och yrkesvägledaren uppger att de insatser som genomförs av henne liksom av lärarna förmodligen skapar en helhet i studie- och yrkesvägledningen, men att det inte är säkert att eleverna får syn på det på ett tydligt sätt. Studie- och yrkesvägledaren säger vidare att lärarna i större utsträckning borde sätta etikett på studie- och yrkesvägledningen i undervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektorn och personal vid vård- och omsorgsprogrammet till delar tar ansvar för att studie- och yrkesvägledningen utgår från elevernas behov och bildar en helhet för eleverna genom hela utbildningen. Lärarna har kunskap om elevernas behov av studie- och yrkesvägledning genom att de följer upp elevernas behov i mentorssamtal. Rektorn har inte en systematisk metod för att ta reda på elevgruppens behov av studie- och yrkesvägledning, även om hon skaffar sig en bild av enskilda elevers behov av studie- och yrkesvägledning inom ramen för elevhälöarbetet. Det är inte heller säkerställt att det är tydligt för eleverna att de erbjuds en studie- och yrkesvägledning som bildar en helhet och ett sammanhang för dem som pågår kontinuerligt och sammanhängande under hela utbildningen.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver säkerställa att studie- och yrkesvägledningen utformas utifrån en analys av elevgruppens behov och att det säkerställs att helheten i studie- och yrkesvägledningen tydligörs för eleverna så att den bildar en helhet i deras studie- och yrkesvalsprocess.

3. Vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas val

Inom detta område granskas i vilken utsträckning eleverna ges allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och kulturell bakgrund.⁴ Begreppet kulturell bakgrund kan förstås som föreställningar om kultur som påverkar elevernas val samt den specifika situationen för elever med migrationsbakgrund.

Granskningen visar att det inte finns några konkreta mål uppsatta eller ett medvetet organiserat arbete på skolenheten för att motverka begränsningar i elevernas studie- och yrkesval utifrån kön, social och/eller kulturell bakgrund.

Det framkommer av intervjuer med rektor, lärare och huvudmannens företrädare att verksamheten i sin helhet utgår från ett generellt värdegrundsarbete, där alla elever behandlas likvärdigt och där de ges samma möjligheter i verksamheten. Av intervjuerna framgår vidare att rektorn/skolan bedömt att det därför inte finns ett behov av att formulera några särskilda mål som är kopplade till studie- och yrkesvägledningen. Studie- och yrkesvägledaren uppger att det inte finns uttalade mål att motverka begränsningar i elevernas studie- och yrkesval, men att gymnasiets studie- och yrkesvägledare är medvetna om att det finns dolda strukturer som begränsar valen och att de informerar

⁴ Se fotnot 1

lärare att ge exempel som inte är könsbundet eller kopplad till social eller kulturell bakgrund. Studie- och yrkesvägledaren uppger i intervju att det inte finns något konkret arbete med att motverka begränsningar i elevernas studie- och yrkesval som hon känner till, även om hon tror att lärarna arbetar med sådana frågeställningar. Hon säger vidare att det finns förutsättningar att ta upp frågeställningarna på vård- och omsorgsprogrammet eftersom det är inbyggt i programmet att reflektera över olikheter och att arbeta med bemötande.

Granskningen visar dock att lärarna i sin undervisning vid olika tillfällen tar upp frågor om begränsningar i studie- och yrkesval utifrån kön, social och/eller kulturell bakgrund. Bland annat berättar lärare att de gör eleverna medvetna utifrån att de tar upp begrepp som klass, kön och etnicitet och eleverna ges möjlighet att själva reflektera över sina värderingar, men också vilka föreställningar som finns i samhället. Exempelvis tas frågor upp som "varför har vissa ett visst yrke". I ämnet religion har frågor om identitet och religionstillhörighet behandlats. I ämnet engelska diskuteras texter utifrån ett genusperspektiv och det skapas tillfällen för diskussioner med eleverna. I hälsopedagogik diskuteras synsätt på yrken, exempelvis "Hur ser man på manligt och kvinnligt och varför är vissa mer stressade?". Lärarna säger i intervju att de tar upp frågor från elever som uppkommer i samband med utbildningen och som är kopplat till normer och värderingar och elevernas erfarenheter och de diskuterar dessa frågor med eleverna vid behov i samband med undervisningen.

Några särskilda satsningar för att säkerställa att lärarna har aktuell kunskap kring begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och/eller kulturell bakgrund har inte genomförts för lärarna inom vård- och omsorgsprogrammet samtidigt som studie- och yrkesvägledaren har genomgått utbildningsinsatser med sådant innehåll. Både rektorn och studie- och yrkesvägledaren uttrycker dock att lärarna på vård- och omsorgsprogrammet har kunskap om hur kön, social och/eller kulturell bakgrund kan påverka studie- och yrkesval, och att kunskapen kommer från tidigare yrkeserfarenhet, men också från diskussioner i arbetslaget.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att eleverna i viss omfattning ges allsidiga kunskaper för att vidga deras perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och/eller kulturell bakgrund. Det finns dock inga konkreta mål utformade för eller någon särskild uppföljning av arbetet för att motverka eventuella begränsningar i elevernas val på vård- och omsorgsprogrammet. Därmed saknas en aktuell bild av i vilken utsträckning eleverna ges tillräckligt allsidiga kunskaper om arbetsmarknaden som förmår vidga deras perspektiv och motverka begränsningar i studie- och yrkesval utifrån föreställningar om kön, social och/eller kulturell bakgrund.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Rektorn behöver säkerställa att den vida studie- och yrkesvägledningen förmår vidga elevernas perspektiv och motverka begränsningar i elevernas framtida studie- och yrkesval som är beroende av kön, social och/eller kulturell bakgrund. I arbetet bör rektor sätta upp konkreta mål för att studie- och yrkesvägledningen ska verka kompensatoriskt så att alla elever har samma möjligheter att välja framtida studier och yrken utan begränsningar utifrån föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund. Som en del i arbetet behöver rektor följa upp att lärarna har aktuell kunskap om faktorer och föreställningar som påverkar elevernas val och hur frågor som rör området kommer till uttryck i undervisningen. Rektor behöver också följa upp att arbetet ger avsedda effekter.

4. Huvudmannens ansvar

Inom detta område granskas i vilken utsträckning huvudmannen tar ansvar för att rektor ges goda förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Bland annat hur huvudmannen konkretiserar vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär i den egna verksamheten. Vidare hur organisation och resursfördelning, till exempel utifrån en kartläggning av behoven, säkerställer att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.⁵

Granskningen visar att huvudmannen inte har konkretiserat de nationella målen för studie- och yrkesvägledning och former för samverkan inom ramen för gymnasieskolan. Granskningen visar också att Ystads kommun, gymnasienämnden, behöver tydliggöra vad som ska prioriteras och utvecklas inom studie- och yrkesvägledningen, till exempel genom att revidera den plan för studie- och yrkesvägledning som nämnden antog 2016. I intervju med representanter för huvudmannen uppger de att Ystad kommuns nuvarande plan för studie- och yrkesvägledning är allmänt hållen och de delar som gäller gymnasieskolan inte har implementerats eller gjorts kända i verksamheten. Representanterna för huvudmannen uppger vidare att det saknas riktlinjer för samverkan kring studie- och yrkesvägledning inom gymnasieskolan och att det inte har skett något rektorsutbyte om studie- och yrkesvägledning inom gymnasieskolan, men att gymnasieskolans studie- och yrkesvägledare samarbetar inom ramen för sin profession. Rektorn uppger i intervju att hon inte känner till om huvudmannen har konkretiserat vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär. Hon säger vidare att nuvarande plan för studie- och yrkesvägledning inte är tillräckligt tydlig, exempelvis är samverkansformer mellan lärare och studie- och yrkesvägledare inte konkretiserad även om planen tar upp området. Rektorn säger vidare att de i verksamheten inte har arbetat med planen för studie- och

⁵ Se fotnot 1

yrkesvägledning och att det inte från huvudmannens sida har tydliggjorts hur verksamheten ska arbeta med planen. Studie- och yrkesvägledaren uppger i intervju att hon anser att de nationella målen för studie- och yrkesvägledning är konkretiserade genom befintlig plan för studie- och yrkesvägledning, men att planen inte är implementerad i verksamheten och att både rektor och lärare samt huvudman saknar kunskap om innehållet. Hon säger vidare att det från huvudmannens sida inte finns någon styrning av samverkan inom studie- och yrkesvägledningen i gymnasiet, men att studie- och yrkesvägledarna samverkar inom ramen för sin profession.

När det gäller resursfördelningen till studie- och yrkesvägledningen, visar granskningen att den sker genom att huvudmannen och rektorn i samband med budgetprocessen för en dialog om tjänsteplanering, som också omfattar studie- och yrkesvägledning, utifrån verksamhetens behov. Studie- och yrkesvägledaren uppger att hon inte känner till att huvudmannen följer upp elevernas behov av studie- och yrkesvägledning, istället är frågan delegerad till rektorsnivå tror studie- och yrkesvägledaren.

Granskningen visar att huvudmannens uppföljning av studie- och yrkesvägledningen är begränsad till att följa upp nyckeltal som gäller elevernas avhopp från och/eller byte till ett annat gymnasieprogram. Om många avhopp och/eller programbyten rapporteras från en specifik enhet kan huvudmannen vidta åtgärder och sätta in specifika insatser, uppger huvudmannens representanter. Vidare uppger rektorn och huvudmannens representanter att en uppföljning också sker av den ekonomiska resurstilldelningen för att anställa studie- och yrkesvägledningskompetens, där huvudmannen ställer frågor till rektorsnivån om tillgången till studie- och yrkesvägledningskompetens motsvarar enhetens behov.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att huvudmannen i viss grad ger rektorn förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning på skolenheten. Detta sker framförallt genom att huvudmannen för dialog med rektorn i budgetprocessen vid resurstilldelning för att anställa personal med studie- och yrkesvägledarkompetens. Trots att huvudmannen har tagit fram och beslutat om en handlingsplan för skolornas arbete med studie- och yrkesvägledning är planen inte känd och implementerad bland rektorer och lärare och det framkommer av granskningen att det finns behov av att revidera och konkretisera planen samt att göra den känd i verksamheten. Detta i syfte att stärka huvudmannens styrning och ledning av studie- och yrkesvägledningen. Vidare bedömer Skolinspektionen att huvudmannen endast i begränsad utsträckning följer upp studie- och yrkesvägledningen. Uppföljningen omfattar ett ekonomiskt resurstilldelningsperspektiv av studie- och yrkesvägledarkompetens och en uppföljning av nyckeltal som gäller avhopp och/eller programbyten i gymnasieskolan. Genom detta tillvägagångssätt följer inte huvudmannen på ett systematiskt sätt upp skolenheternas arbete med studie- och yrkesvägledning, vare sig i snäv eller vid bemärkelse. Elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kartläggs inte heller på huvudmannanivå mer än att elevernas avhoppsfrekvens följs upp. Sammantaget betyder det att huvudmannen saknar underlag för bedömning av huruvida elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses på

skolenheterna och vilka förutsättningar som eventuellt kan saknas, till exempel vad gäller resursfördelning och personalens kompetensutveckling.

I syfte att höja verksamhetens kvalitet bedömer Skolinspektionen därför att ett arbete i första hand behöver inledas inom följande utvecklingsområde:

- Huvudmannen behöver säkerställa att rektor ges förutsättningar för arbetet med studie- och yrkesvägledning. I det arbetet ingår att konkretisera huvudmannens mål, organisation och ansvarsfördelning av studie- och yrkesvägledningen. I detta ingår också ett behov av att förtydliga uppföljningen av om elevernas behov av studie- och yrkesvägledning tillgodoses.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 13 september 2019 redovisa till Skolinspektionen vilka åtgärder som vidtagits utifrån de fyra identifierade utvecklingsområdena som anges ovan under rubrik *Bedömning*. Som stöd för redovisningen bör bifogade mall (bilaga 2) användas.

Redogörelsen skickas via e-post, till dokument.goteborg@skolinspektionen.se, eller per post till, Skolinspektionen, Box 2320, 403 15 Göteborg. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 400–2017:10219) i de handlingar som sänds in.

På Skolinspektionens vägnar

Roland Fallström

Enhetschef

Katrin Söderlind

Utredare/Föredragande

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillsyn--granskning/Kvalitetsgranskning/Skolinspektionen-granskar-kvaliteten/SVV-pa-gymnasiala-yrkesprogram/>

Bilaga 1

Författningar och allmänna råd i kvalitetsgranskningen Studie- och yrkesvägledning på gymnasiala yrkesprogram

Skollagen (2010:800)

1 kap. 4 § 1-2 st skollagen

Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. [...]

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. [...] En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. [...]

2 kap. 8 b § skollagen

Kommuner ska fördela resurser till utbildning inom skolväsendet efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov.

2 kap. 29 § skollagen

Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 278-279) anges att lärare, skolledare och särskilt utbildade studie- och yrkesvägledningsfunktionärer har ett gemensamt ansvar, men delvis olika roller, när det gäller information och vägledning till eleverna om framtida studier och arbetsliv. En förutsättning för att eleverna ska kunna utnyttja den stora frihet och de möjligheter till egna val som erbjuds är att de får en adekvat information om utbildningsutbud och valmöjligheter, såväl utifrån sina intressen och förutsättningar som i förhållande till arbetsmarknadens behov. Elevernas behov av vägledning kommer säkerligen inte att bli mindre i framtiden än i dag.

I förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 659) anges vidare att kompetens för studie- och yrkesvägledning främst finns hos personer som är anställda för denna verksamhet. Även rektorer och lärare har dock ett visst ansvar att förmedla sådan kunskap. Frågor om studie- och yrkesvägledning behandlas främst i läroplanerna. Huvudmannen bestämmer själv om kompetensen ska ordnas genom att personal anställs eller på något annat sätt.

2 kap. 30 § skollagen

För att få anställas utan tidsbegränsning för studie- och yrkesvägledning ska den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet.

Den som inte uppfyller kravet enligt första stycket får anställas för studie- och yrkesvägledning för högst ett år i sänder.

2 kap. 34 § 1 st skollagen

Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling. [...]

4 kap. 3 § skollagen

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 § skollagen

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 § skollagen

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

4 kap. 6 § skollagen

Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

4 kap. 7 § skollagen

Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

15 kap. 2 § 1 st skollagen

Gymnasieskolan ska ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. [...]

15 kap. 3 § skollagen

Utbildningen i gymnasieskolan ska utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet och en bas för rekrytering till högskolesektorn.

2011 års läroplan för gymnasieskolan (SKOLFS 2011:144)

2 Övergripande mål och riktlinjer

I de övergripande målen anges de kunskaper samt de normer och värden som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar utbildningen. Målen anger inriktningen på utbildningen.

2.4 Utbildningsval - arbete och samhällsliv

Gymnasieskolan ska nära samverka med de obligatoriska skolformerna, arbetslivet, universiteten och högskolorna samt med samhället i övrigt. Detta krävs för att eleverna ska få en utbildning av hög kvalitet och få underlag för val av kurser inom utbildningen och för vidare studier eller yrkesverksamhet. Det är särskilt viktigt att skolan samarbetar med arbetslivet om yrkesutbildningen.

Genom att arbetslivet fortlöpande förändras när det gäller behovet av kompetens och rekrytering av arbetskraft inom olika områden har studie- och yrkesvägledning i vid mening stor betydelse. Universitet och högskolor, arbetsförmedlingar, näringsliv samt arbetsmarknadens parter och branschorganisationer har därför viktiga roller i informationen till skolan och eleverna.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- utvecklar sin självkännedom och förmåga till studieplanering,

- medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter och kunskaper,
- ökar sin förmåga att analysera olika valmöjligheter och bedöma vilka konsekvenser dessa kan ha,
- har kännedom om arbetslivets villkor, särskilt inom sitt studieområde, samt om möjligheter till fortsatt utbildning, praktik och arbete i Sverige och andra länder, och
- är medveten om att alla yrkesområden förändras i takt med teknisk utveckling, förändringar i samhälls- och yrkesliv samt ökad internationell samverkan och därmed förstår behovet av personlig utveckling i yrket.

Riktlinjer

Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning,

- bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke,
- informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund,
- i informationen och vägledningen utnyttja de kunskaper som finns hos eleverna, hos skolans personal och i samhället utanför skolan,
- i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter från arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång,
- utveckla kontakter med universitet och högskolor samt med handledare och andra inom arbetslivet som kan bidra till att målen för utbildningen nås,
- i utbildningen utnyttja kontakter med det omgivande samhället och dess arbets-, förenings- och kulturliv, och
- bidra till att presumtiva elever får information om skolans utbildningar.

2.6 Rektorns ansvar

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att [...]

- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar, särskilt stöd samt andra stödåtgärder som de behöver, [...]
- lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen,
- samverkan mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier,
- samverkan med universiteten och högskolorna samt arbetslivet utanför skolan utvecklas så att eleverna får en kvalitativt god utbildning samt en förberedelse för yrkesverksamhet och fortsatt utbildning,

- studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke, [...]

- stimulera till internationella kontakter, samverkan och utbyten i utbildningen, [...]

Skolverkets allmänna råd om arbete med studie- och yrkesvägledning (SKOLFS 2013:180)

1. Att styra och leda arbetet med studie- och yrkesvägledning

Huvudmannen bör

- konkretisera vad de nationella målen för studie- och yrkesvägledning innebär för den egna verksamheten, samt
- vid beslut om organisation och resursfördelning säkerställa att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning kan tillgodoses.

Rektorn bör

- se till att det finns rutiner och metoder för att planera, utvärdera och utveckla studie- och yrkesvägledningen så att den tillgodoser elevernas behov av vägledning,
- tydliggöra hur ansvaret för studie- och yrkesvägledning är fördelat mellan studie- och yrkesvägledare, lärare och övrig personal samt formerna för samarbetet mellan dem,
- se till att studie- och yrkesvägledning sker kontinuerligt och integrerat i utbildningen under studietiden, så att eleven ges förutsättningar att göra väl underbyggda studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna, utifrån sina behov, erbjuds vägledningssamtal.

2. Personal och kompetens

Huvudmannen bör

- inför resursfördelningen ta reda på vilken kompetens som finns och vilken kompetens som behövs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning.

Huvudmannen och rektorn bör

- se till att studie- och yrkesvägledaren har den kompetens som behövs för att kunna stödja övrig personals arbete med studie- och yrkesvägledning.

Rektorn bör

- med utgångspunkt i en kartläggning av elevernas behov av studie- och yrkesvägledning se till att verksamheten kan tillhandahålla den kompetens som krävs för att tillgodose elevernas behov av studie- och yrkesvägledning,
- med utgångspunkt i elevernas behov av vägledning, fortlöpande kartlägga och analysera kompetensutvecklingsbehovet för personal som arbetar med studie- och yrkesvägledning, samt
- se till att personalen på skolan har kunskaper om och förståelse för hur kön samt social och kulturell bakgrund påverkar elevernas studie- och yrkesval samt att de har kunskaper om hur elevernas föreställningar om utbildningar och yrken kan utmanas.

3. Undervisning och samverkan – skola, utbildning och arbetsliv

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna får möjlighet att ställas inför olika uppgifter i arbetslivet och möta företrädare för arbetslivet och utbildningsväsendet i syfte att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper och erfarenheter inför kommande studie- och yrkesval,
- ha ett övergripande ansvar för att elevernas arbetslivskontakter bidrar till att deras studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund, samt
- planera för att varje elev i gymnasiesärskolan får det stöd han eller hon behöver i övergången till arbetslivet.

Lärare bör i undervisningen

- ge eleverna möjlighet att utveckla en förståelse för hur kunskaper i ämnet kan ha betydelse i arbetslivet och på så sätt utgöra ett underlag för deras framtida studie- och yrkesval,
- utmana, problematisera och visa på alternativ till traditionella föreställningar om kön, kulturell och social bakgrund som annars kan begränsa elevernas framtida studie- och yrkesval, samt
- ge eleverna möjlighet att utveckla allsidiga kunskaper om hur arbetslivet fungerar.

Lärare och studie- och yrkesvägledare bör

- ge eleven möjlighet att utveckla sin förmåga att genomföra sina val av studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- bidra med sådana specialistkunskaper som kan ha betydelse för elevernas studie- och yrkesval.

4. Information inför val av studier och yrken

Kommunen bör

- säkerställa att kommunens medborgare informeras om sina möjligheter till utbildning.

Rektorn bör

- se till att det finns strategier för att alla elever utifrån sina behov ska få allsidig information om studier och yrken.

Studie- och yrkesvägledaren och läraren bör

- ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att kritiskt granska information om studier och yrken samt skapa medvetenhet om vilket ansvar de själva har för sina studie- och yrkesval, samt
- se till att eleverna får saklig och aktuell information om arbetslivets kvalifikationskrav och om hur arbetsmarknaden ser ut inom olika yrkesområden.

Studie- och yrkesvägledaren bör

- se till att informationen om utbildningsvägar och yrken är aktuell, opartisk, tillförlitlig och tillgänglig för eleverna när de behöver den,
- se till att varje elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och

sameskolan får information om de kurser och utbildningar som finns inom gymnasieskolan respektive gymnasiesärskolan och om vilka val som kan ha betydelse för vidare studier,

- se till att eleverna i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan får information om valmöjligheter i form av inriktningar, kurser och yrkesutgångar samt om vilka konsekvenser ett byte av studieinriktning och kurser medför,
- se till att eleverna i gymnasieskolan får information om vidare studier och om vilka val som kan ha betydelse för dessa, samt
- se till att eleverna inom och sökande till vuxenutbildningen får tillgång till information om de kurser och utbildningar som de kan behöva för att nå sina studiemål.

5. Vägledningssamtalet

Rektorn bör

- organisera studie- och yrkesvägledningen så att eleverna erbjuds vägledningssamtal som utgår från varje elevs behov och stödjer dennes studie och yrkesvalsprocess.

Studie- och yrkesvägledaren bör se till att vägledningssamtalen planeras och genomförs så att de

- vidgar elevens perspektiv om såväl de egna förutsättningarna som olika utbildningar och yrken,
- utmanar elevens föreställningar om yrken och utbildningar utifrån kön samt utifrån social och kulturell bakgrund,
- ger eleven förutsättningar att utveckla sin förmåga att väga samman olika faktorer som har betydelse för studie- och yrkesvalet, samt
- ger den individuella studieplanen en central roll i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och inom vuxenutbildningen.

I anslutning till de allmänna råd som anges ovan har Skolverket också givit kommentarer som använts i granskningen.⁶

⁶ Skolverket (2013) *Allmänna råd med kommentarer, Arbete med studie- och yrkesvägledning*. Skolverkets publikationsservice, andra tryckningen, Stockholm 2017

Bilaga 2

Mall för huvudmannens redovisning till Skolinspektionen

Utvecklingsområde 1:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 2:
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 3:

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:

Utvecklingsområde 4:

Redovisa vilka åtgärder som genomförts:

Beskriv hur verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:

Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras: